

**ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชในป่าชุมชน
บ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง
จังหวัดนครราชสีมา**

**DIVERSITY AND UTILIZATION OF PLANTS IN BAN NON SAD
COMMUNITY FOREST, THA LAT SUBDISTRICT, CHUM PHUNG
DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE**

พุดดี พรหมประสิทธิ์^{1*} ธัญรัตน์ ประมูลศิลป์¹ สุวิสา จันทร์โท¹ และ วรชาติ โตแก้ว²
Phutsadee Phromprasit^{1*} Thunyarat Pramoonsin¹ Suwisa Jantoe¹
and Worachat Tokeaw²

¹สาขาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

²สาขาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

*corresponding author e-mail: phutsadee.p@gmail.com

(Received: 16 January 2019 ; Revised: 9 June 2019 ; Accepted: 24 September 2019)

บทคัดย่อ

ศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพรรณพืชในป่าบ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างเดือนพฤษภาคม – พฤศจิกายน 2561 โดยสำรวจตามเส้นทางเดินป่า เก็บตัวอย่างพรรณพืช และสอบถามข้อมูลการใช้ประโยชน์จากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านในหมู่บ้าน จำนวน 30 ครัวเรือน จากการศึกษาพบพืช จำนวน 36 วงศ์ 54 สกุล 57 ชนิด พืชที่พบมากที่สุด คือ วงศ์ FABACEAE พบจำนวน 7 ชนิด รองลงมา คือ วงศ์ ANACARDIACEAE วงศ์ ANNONACEAE วงศ์ DIPTEROCARPACEAE และวงศ์ APOCYNACEAE พบวงศ์ละ 3 ชนิด การใช้ประโยชน์ของพืช แบ่งออกเป็น 8 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอาหาร 2) ด้านสมุนไพร 3) ด้านเชื้อเพลิง 4) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ 5) ด้านก่อสร้าง 6) ด้านความเชื่อ 7) ด้านสีย้อม และ 8) ด้านอื่นๆ

คำสำคัญ: ความหลากหลายของพืช ป่าชุมชน ป่าบ้านโนนชาด นครราชสีมา เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

Abstract

Diversity and utilization of plants along the nature trails in Ban Non Sad forest, Tha Lat subdistrict, Chum Phuang district, Nakhon Ratchasima province was studied between May and November 2018. Survey and specimens collection were studied. The utilization were interviewed by 30 families. According to community leaders, local philosophers and local people. It was Found that 36 families, 54 genus and 57 species were enumerated. FABACEAE is the most common family in the area (7 species). The second is ANACARDIACEAE, ANNONACEAE, APOCYNACEAE and DIPTEROCARPACEAE (3 species). There are classified into 8 types depending on utilization included 1) edibles 2) medicinal plants 3) fuel 4) tools 5) plants for construction 6) beliefs 7) dyes and 8) other.

Keywords: Plan Diversity, Community forest, Ban Non Sad Forest, Nakhon Ratchasima, Nature trail

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย ป่าไม้เป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงเป็นองค์รวมของความหลากหลายของสรรพชีวิตในทุกระดับนับตั้งแต่ระดับประชากรของพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ (วิสุทธิ, 2548) ในปัจจุบันประชากรของโลกเพิ่มมากขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับลดลง จึงควรมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (ทิวา, 2528) ซึ่งเนื้อที่ป่าไม้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงจากเดิมการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งวิถีชีวิตของคนอีสานส่วนใหญ่พึ่งพิงป่าธรรมชาติ โดยเฉพาะปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต พื้นที่ป่าส่วนใหญ่ในภาคอีสานประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ป่าทั้งหมด เป็นป่าชุมชน ประชาชนได้มีการใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิต ดังนั้นคนในท้องถิ่นจึงมีวัฒนธรรมและประเพณีในการจัดการและรักษาป่าชุมชนนี้ไว้ด้วย ภูมิปัญญาแบบพื้นบ้าน ภูมิปัญญาของไทยมีความเด่นชัดในหลายด้านทั้งด้านเกษตรกรรม ศิลปกรรม วรรณกรรมและภาษา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) ป่าชุมชนเกิดขึ้นตามวัฒนธรรม ความเชื่อ มักมีการกำหนดพื้นที่พร้อมกับการตั้งชุมชน ตั้งแต่เริ่มมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกหรือเกิดขึ้นตามความจำเป็นในการใช้สอย ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร สถานประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมและความเชื่อพื้นที่สำหรับการทำมาหากิน และพื้นที่สำหรับไม้ใช้สอยของชุมชนเป็นต้น (มงคล และคณะ, 2536)

ป่าบ้านโนนชาด ตั้งอยู่ที่บ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ป่าประมาณ 126 ไร่ ป่าบ้านโนนชาดเป็นป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าไปใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์หรือใช้สอยเป็นพืชอาหาร สมุนไพร และอื่นๆ สภาพป่าโดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรัง ประชาชนในชุมชนบ้านโนนชาดได้มีการเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่อาศัยการเดินทางตามเส้นทางเดินป่า ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีพรรณพืชหลากหลายและสะดวกต่อการเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่า ป่าแห่งนี้จึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีการศึกษามาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพรรณพืชตามเส้นทางเดินป่าในป่าบ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา อีกทั้งยังทราบแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรพืชในพื้นที่ป่าแห่งนี้ให้ยั่งยืนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สํารวจพื้นที่ป่าบ้านโนนชาด ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเต็งรัง (ภาพที่ 1 ก-ค) โดยสำรวจพืชที่มีการใช้ประโยชน์ตามเส้นทางเดินป่าบริเวณสองข้างทาง ข้างละ 5 เมตร ถ่ายภาพ บันทึกข้อมูลภาคสนาม เก็บตัวอย่างเพื่อใช้ระบุชื่อวิทยาศาสตร์ตามวิธีของ ก่องกานดา (2545) ชื่อพื้นเมืองใช้ตามท้องถิ่นที่มีการสำรวจในด้านการใช้ประโยชน์ สอบถามข้อมูลของพืชที่มีการใช้ประโยชน์จากคนในชุมชน โดยแจกแบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้างกับประชากรในพื้นที่จำนวน 30 ครอบครัว (จากทั้งหมด 118 ครอบครัว) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หมอยา และคนในพื้นที่ สำหรับตัวอย่างอ้างอิงเก็บรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑ์พืชมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภาพที่ 1 ก.-ค. สภาพพื้นที่ป่าเต็งรังที่ทำการศึกษา

ผลการวิจัย

การศึกษาพบความหลากหลายของพืชในป่าบ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 36 วงศ์ 54 สกุล 57 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุด คือ วงศ์ FABACEAE พบ 7 ชนิด พืชที่พบมาก เช่น ต้นเต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) ต้นรัง (*Shorea siamensis* Miq.) และกุง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) รองลงมา คือ วงศ์ ANACARDIACEAE วงศ์ ANNONACEAE วงศ์ APOCYNACEAE วงศ์ DIPTEROCARPACEAE พบวงศ์ละ 3 ชนิด เมื่อเปรียบเทียบงานวิจัยของสุกัญญา และคณะ (2560) ศึกษาโครงสร้างสังคมพืชและการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ในบริเวณป่าเขาสาธารณประโยชน์บ้านจาน เทศบาลตำบลทุ่งกุลารักษ์ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเต็งรังเหมือนกัน รายงานพบพืชจำนวน 35 วงศ์ 55 สกุล 64 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุด คือ วงศ์ FABACEAE พบ 7 ชนิด สอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ อาจเนื่องจากสภาพป่าเป็นป่าเต็งรังเหมือนกัน ซึ่งวงศ์ FABACEAE พบทั้งไม้ต้นและไม้พุ่ม มีการแพร่กระจายอยู่ทั่วบริเวณ 2 ซ้ำทางของป่าบ้านโนนชาด ซึ่งพบความสูงตั้งแต่ 0.3–25 เมตร พืชที่พบน้อยที่สุดในการศึกษาครั้งนี้ คือ พืชวงศ์ ANNONACEAE ได้แก่ ต้อยแล้ง (*Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep) และติ่งติ่ง (*Uvaria cherrevensis* (Pierre ex Finet & Gagnep.) L. L. Zhou, Y. C. F. Su & R. M. K. Saunders) ซึ่งอาจเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ไปจากป่าแห่งนี้ หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้

การใช้ประโยชน์โดยแบ่งเป็น 8 ประเภท ได้แก่ 1) ด้านอาหาร 2) ด้านสมุนไพร 3) ด้านก่อสร้าง 4) ด้านเชื้อเพลิง 5) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ 6) ด้านสีย้อม 7) ด้านความเชื่อ และ 8) ด้านอื่นๆ ชุมชนมีการนำพืชมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คือ ด้านอาหาร มีการใช้ประโยชน์ 44 ชนิด พืชถูกนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด (ทุกครัวเรือนนำไปใช้ประโยชน์) เช่น มะม่วงหาวแมงวัน (*Buchanania lanzan* Spreng.) โดยนำผลดิบ สุก และเมล็ดมารับประทานสดมะม่วงป่า (*Mangifera caloneura* Kurz) ผลดิบนำมอดอง ตำส้ม หรือรับประทานสดร่วมกับน้ำพริก พริกเกลือ นำผลสุกมารับประทานสดหรือทำมะม่วงกวนเพื่อถนอมอาหารเก็บไว้รับประทาน มะกอกป่า (*Spondias bipinnata* Airy Shaw & Forman) นำใบอ่อนมารับประทานสดร่วมกับน้ำพริกหรือลาบ นำผลสุกมาตำส้มผสมกับมะละกอ หรือใส่ต้มแกง เช่น แกงปลา ส้มโอง (*Garcinia cowa* Roxb. ex Choisy) นำใบและยอดอ่อนมาใส่ต้มแกง เช่น แกงปลา แกงไก่ เป็นต้น ผลสุกรับประทานสด สมอไทย (*Terminalia chebula* Retz. var. *chebula*) นำผลดิบมารับประทานร่วมกับน้ำพริกปลาร้า หรือพริกเกลือ ผักตำนิ (*Coccinia grandis* (L.) Voigt) นำยอดอ่อนมาลวกรับประทานร่วมกับน้ำพริก หรือใส่โขลกต้มแกง เช่น ต้มจิตหมูใส่ตำลึง ตะโกนา (*Diospyros rhodocalyx* Kurz) นำผลสุกมารับประทานสด หรือนำผลดิบมาตำผสมแตงโม ผลสุกตำผสมผลกัฒลิน ผักกะเส็ด (*Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit) ยอดอ่อนมารับประทานสดร่วมกับน้ำพริกหรือใส่แกงหน่อไม้ ผักอ่อนรับประทานสดร่วมกับน้ำพริกหรือส้มตำ เมล็ดรับประทานสด ร่วมกับน้ำพริก หรือส้มตำ เป็นต้น รองลงมา คือ ด้าน

สมุนไพร (24 ชนิด) ที่ชูกัญนำมาใช้ประโยชน์ทุกครัวเรือน ได้แก่ สมอไทย โดยนำผลดิบมารับประทานสด เป็นยาระบาย กระหายน้ำ หรือดองรับประทานน้ำ แก้วใบ เจ็บคอ กระหายน้ำ และมะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) นำมารับประทานสด หรือดองทานน้ำ รักษาอาการเจ็บคอ อาการไอ กระหายน้ำ แก้ก้องอืด ด้านเชื้อเพลิง (21 ชนิด) โดยนำลำต้นและกิ่งมาเผาถ่าน พืชชูกัญนำมาใช้ประโยชน์ทุกครัวเรือน ได้แก่ สะแกนา (*Combretum quadrangulare* Kurz) และเต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ (15 ชนิด) ชนิดที่มีการนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด (25 ครัวเรือน) ได้แก่ ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) ใช้ลำต้นมาทำโต๊ะ เติง เพอร์นิเจอร์ ด้านก่อสร้าง (14 ชนิด) พืชที่มีการนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด (20 ครัวเรือน) ได้แก่ ต้นกุง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) และต้นเต็ง โดยนำลำต้นมาทำเสาบ้าน กระดานพื้น ด้านความเชื่อ (4 ชนิด) นิยมใช้ ต้นมันเทียน (*Dioscorea filiformis* Blume) (26 ครัวเรือน) นำหัวมาชอยใส่ภาชนะร่วมกับหมากพลู แล้วไปวางไว้ตามมุมของทุ่งนาเพื่อเรียกพระแม่โพสพมากิน เชื่อว่าจะทำให้ฝนตก ด้านสีย้อม (3 ชนิด) พืชที่มีการนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด (27 ครัวเรือน) คือ เหมือดแอ (*Memecylon edule* Roxb.) โดยนำใบมาต้มผสมกับใบเหมือดใหญ่ มะขาม ใช้ย้อมไหมเป็นสีเหลือง และด้านอื่นๆ (5 ชนิด) พืชที่มีการนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด (8 ครัวเรือน) ต้นหมี (*Litsea glutinosa* (Lour.) C. B. Rob.) โดยนำผลดิบ มาทำเป็นลูกกระสุน ใส่ในกระบอกไม้ไผ่แล้วเป่ายิงเล่นกัน งานวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ กวินธร และคณะ (2555) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชของชุมชนบ้านท้ายเขื่อน จังหวัดอุดรธานี รายงานพบพืชผักพื้นบ้านถูกนำไปใช้ประโยชน์ด้านอาหารในครัวเรือนมากที่สุดจำนวน 15 ชนิด ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวิธีการนำมารับประทานที่หลากหลาย ด้วยการต้ม ลวก ผัด ทอด ดอง และรับประทานสด ด้านสมุนไพรในการศึกษาครั้งนี้พบมีการนำทุกส่วนของพืชมาใช้ประโยชน์ เช่น นำ ราก กิ่ง ใต้ว รากมาต้มผสมกับน้ำ รับประทานแก้ผดผื่นแดง นำผลมะขามป้อมมารับประทานสด แก้วใบ เจ็บคอ กระหายน้ำ เป็นต้น ด้านเชื้อเพลิง ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ และด้านก่อสร้าง ส่วนใหญ่นำ ส่วนของลำต้นมาใช้ประโยชน์ ด้านความเชื่อ ด้านสีย้อม และด้านอื่นๆ ส่วนใหญ่จะนำใบและผล มาใช้ประโยชน์ ซึ่งส่วนของพืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ลำต้น รองลงมา คือ ผล ใบ ยอด ราก ดอก เมล็ด และหน่อ ตามลำดับ โดยชาวบ้านทุกคนได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์พื้นที่ป่าบ้านโนนชาด เนื่องจาก ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าอย่างต่อเนื่อง และต้องการให้พื้นที่ป่าแห่งนี้มีความอุดม สมบูรณ์ ฝนตกตามฤดูกาล ดำรงอยู่สืบเนื่องจนถึงรุ่นลูกหลาน ซึ่งความหลากหลายและ การใช้ประโยชน์ของพืชในป่าบ้านโนนชาดแสดงในตารางที่ 1 และตัวอย่างพืชที่พบบางชนิดแสดง ในภาพที่ 2ก-ข

ตารางที่ 1 ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชในป่าบ้านโนนธาตุ ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	อาหาร	สมุนไพร	ก่อสร้าง	การใช้ประโยชน์			
							เชื้อเพลิง	เครื่องมือใช้	สีย้อม	ความเชื่อ
1	ANACARDIACEAE	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng.	มะม่วงหัวแมงวัน	✓		✓				
2		<i>Mangifera caloneura</i> Kurz	มะม่วงป่า	✓						
3		<i>Spondias bipinnata</i> Airy Shaw & Foran	มะกอกป่า	✓	✓					
4		<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	กันตรก	✓	✓					
5		<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	ต้องเล้ง	✓	✓					
6		<i>Uvaria cherreensis</i> (Pierre ex Finet & Gagnep.) L. L. Zhou, Y. C. F. Su & R. M. K. Saunders	ดิงดิง	✓						
7	APOCYNACEAE	<i>Aganonerion polymorphum</i> Pierre ex Spire	ส้มลม	✓	✓					
8		<i>Amphineurion marginatum</i> (Roxb.) D. J. Middleton	เครือไส้ตัน	✓				✓		
9		<i>Parameria laevigata</i> (Juss.) Moldenke	เครือชูด					✓		
10	ASPARAGACEAE	<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	ผักชีป่า	✓	✓					
11	ASTERACEAE	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	บ้านช้าง	✓	✓					✓
12	BIGNONIACEAE	<i>Millingtonia hortensis</i> L. f.	ก้านทอง	✓						✓
13	BURSERACEAE	<i>Canarium subulatum</i> Guillaumin	เหลียม	✓	✓	✓		✓		
14	CLUSIACEAE	<i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex Choisy	ส้มโมง	✓						

ตารางที่ 1 ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชในป่าบ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	อาหาร	สมุนไพร	ก่อสร้าง	การใช้ประโยชน์			
							เชื้อเพลิง	เครื่องมือ	ความเชื่อ	อื่น ๆ
15	COMBRETACEAE	<i>Combretum quadrangulare</i> Kurz	สะแกมา	✓	✓	✓	✓			✓
16		<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i>	สมอไทย, ส้มอ	✓	✓	✓	✓	✓		
17	COSTACEAE	<i>Chelocostus speciosus</i> (J. Koenig) C. D. Specht	เอื้อง	✓						
18	CUCURBITACEAE	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ผักตำนิม	✓						
19	DIOSCOREACEAE	<i>Dioscorea filiformis</i> Blume	มันหยิน	✓					✓	
20	DIPTEROCARPACEAE	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i> Teijsm. ex Miq.	กุง		✓	✓	✓			
21		<i>Shorea obtusa</i> Wall. ex Blume	เต็ง		✓	✓	✓	✓		
22		<i>Shorea siamensis</i> Miq.	รัง		✓	✓	✓	✓		
23	EBENACEAE	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz	ตะโกนา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
24	EUPHORBACEAE	<i>Suregada multiflora</i> (A. Juss.) Baill.	ตุ๊กหิน		✓	✓	✓			
25	FABACEAE	<i>Albizia saman</i> (Jacq.) Merr.	จันทา			✓		✓		✓
26		<i>Dendrolabium lanceolatum</i> (Dunn) Schindl.	ตุ๊กอิง	✓	✓			✓		
27		<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	ผักกะเล็ด	✓						
28		<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz	ประดู่			✓	✓	✓		
29		<i>Senna garrettiana</i> (Crab) H. S. Irwin & Barneby	ขึ้นเหล็กสาร	✓	✓	✓	✓			

ตารางที่ 1 ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชในป่าบ้านโนนธาตุ ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	อาหาร	สมุนไพร	ก่อสร้าง	การใช้ประโยชน์			
							เชื้อเพลิง	เครื่องมือ	ความเชื่อ	อื่นๆ
30	FABACEAE	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm. ex Miq. var. <i>siamensis</i>	แต้หนาม	✓		✓	✓		✓	
31		<i>Xylocarpus xylocarpa</i> (Roxb.) W. Theob. var. <i>kernii</i> (Craib & Hutch.) I. C. Nielsen	แดง	✓	✓	✓				
32	HYPERICACEAE	<i>Gratioxylum cochinchinense</i> (Lour.) Blume	ตัวหมั่น	✓						
33	IRVINGIACEAE	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. W. Benn.	จะบก	✓		✓	✓			
34	LAMIACEAE	<i>Vitex pinnata</i> L.	ตีนนก	✓	✓		✓			
35	LAURACEAE	<i>Litsea glutinosa</i> (Lour.) C. B. Rob.	หมี่				✓	✓		✓
36	LECYTHIDACEAE	<i>Careya arborea</i> Roxb.	กระโดน	✓		✓	✓			
37		<i>Abutilon indicum</i> (L.) Sweet	กันจ่า		✓					
38	MALVACEAE	<i>Grewia eriocarpa</i> Juss.	ชี้เทา	✓			✓	✓		
39	MELASTOMATACEAE	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	เหมือดแดง					✓	✓	
40		<i>Azadirachta indica</i> A. Juss.	สะเดา	✓		✓	✓			
41	MELIACEAE	<i>Walsura trichostemon</i> Miq.	ต้นลิ้น				✓			
42	MENISPERMACEAE	<i>Tillacora triandra</i> (Colebr.) Diels	ย่านาง	✓	✓					
43	OCHNACEAE	<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr.	ช้างน้ำ		✓					
44	OLACACEAE	<i>Olax psittacorum</i> (Lam.) Vahl	อีทก	✓						

ตารางที่ 1 ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชในป่าบ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	อาหาร	สมุนไพร	ก่อสร้าง	การใช้ประโยชน์			
							เชื้อเพลิง	เครื่องใช้	สีย้อม	ความเชื่อ
45	PASSIFLORACEAE	<i>Passiflora foetida</i> L.	ดำสิงฆน	✓						
46	PHYLLANTHACEAE	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	ตะเภา	✓						
47		<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	✓	✓		✓			✓
48	POACEAE	<i>Vietnamosasa pusilla</i> (A. Chev. & A. Camus) T. Q. Nguyen	ไผ่เพ็ก	✓						
49	RHAMNACEAE	<i>Ziziphus cambodiana</i> Pierre	หมามตะคอง				✓	✓		✓
50		<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill.	เล็บแมว	✓	✓					
51	RUBIACEAE	<i>Catunaregam tomentosa</i> (Blume ex DC.) Tirveng.	หมามแห่ง				✓	✓		
52		<i>Morinda coreia</i> Buch.-Ham.	ยอป่า	✓	✓					✓
53	SALICACEAE	<i>Cosearia grevilleifolia</i> Vent.	คองแลน		✓	✓	✓			
54		<i>Flacourtia indica</i> (Burm. f.) Merr.	บักเบม	✓						
55	SAPINDACEAE	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Merr.	ตะคร้อ	✓			✓			
56	SMILACACEAE	<i>Smilax ovalifolia</i> Roxb. ex D. Don	เสียง	✓	✓					
57	ZINGIBERACEAE	<i>Curcuma sessilis</i> Gage	กระเจียวแดง	✓	✓					

ภาพที่ 2 ความหลากหลายของพืชบางชนิดในป่าโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา : ก. ผักกะเล็ด (*Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit) ข. เหมือดแอ (*Memecylon edule* Roxb.) ค. มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) ง.-จ. ต้องแล้ง (*Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep.) ฉ. สมอไทย (*Terminalia chebula* Retz. var. *chebula*) และ ช. ดิงดิง (*Uvaria cherrevensis* (Pierre ex Finet & Gagnep.) L. L. Zhou, Y. C. F. Su & R. M. K. Saunders)

สรุปผลการวิจัย

ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์ของพืชในป่าบ้านโนนชาด ตำบลท่าลาด อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา พบพืช จำนวน 36 วงศ์ 54 สกุล 57 ชนิด การใช้ประโยชน์โดยแบ่งเป็น 8 ประเภท ได้แก่ 1) ด้านอาหาร 2) ด้านสมุนไพร 3) ด้านก่อสร้าง 4) ด้านเชื้อเพลิง 5) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ 6) ด้านสีย้อม 7) ด้านความเชื่อ และ 8) ด้านอื่นๆ ส่วนของพืชที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ลำต้น รองลงมา คือ ผล ใบ ยอด ราก ดอก เมล็ด และหน่อ ตามลำดับ ซึ่งด้านอาหารมีการใช้ประโยชน์จากพืชมากที่สุด ชาวบ้านส่วนใหญ่จะนำใบและผลมาใช้ประโยชน์ในด้านเชื้อเพลิง ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ และด้านก่อสร้าง ส่วนใหญ่นำส่วนของลำต้นมาใช้ประโยชน์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในหลายด้าน เช่น เป็นฐานข้อมูลพื้นฐานความหลากหลายของพืช รวมถึงการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนแห่งนี้ ซึ่งนำไปสู่การใช้ประโยชน์ต่อยอดต่อไปในอนาคต และใช้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์พืชที่หายากซึ่งพบจำนวนน้อยในพื้นที่ เช่น ต้นต้องแสงและดิงดิง ซึ่งก็ใช้เป็นอาหารเป็นหลัก การมีความหลากหลายของพืชมากแสดงถึงความมั่นคงในอาหาร หากมีการอนุรักษ์ไว้ก็จะมีคามยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ นายหนูแดง ไชยมิรัมย์ และนางมาลี ไชยมิรัมย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ให้ข้อมูลพืชที่มีการใช้ประโยชน์และร่วมเดินทางสำรวจในป่า ตลอดจนชาวบ้านโนนชาดที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และขอบคุณสาขาวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่ได้ให้การสนับสนุนสถานที่ห้องปฏิบัติการและเครื่องมือดำเนินการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กองกานดา ชยามฤต. (2545). *คู่มือการจำแนกพรรณไม้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประชาชน.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญา*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- กวินธร เสถียร นิสาพร วัฒนศัพท์ และเสวียน เปรมประสิทธิ์. (2555). การใช้ประโยชน์ทรัพยากรพรรณพืชของชุมชนในพื้นที่เขื่อนสิริกิติ์. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน*, 5(1), 74–90.
- ทิวา สรรพกิจ. (2528). *การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จังหวัดนครราชสีมาชัยภูมิ บุรีรัมย์*. กรุงเทพฯ: ฟันี่พับบลิชซิง.
- มงคล ด่านธานินทร์ บัญชร แก้วส่อง วีระ ภาคอุทัย ประสิทธิ์ คุญรัตน์ และสุวิทย์ ชีรสสวัต. (2536). *ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา เล่ม 3*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- วิสุทธิ ใบไม้. (2548). *ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- สุกัญญา นาควงค์ วรรณชัย ขาแท่น และวิลาวัณย์ พร้อมพรม. (2560). การศึกษาสังคมพืชและการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้บริเวณป่าช้าสาธารณะประโยชน์บ้านจาน เทศบาลตำบลทุ่งกุลารักษ์ อำเภอสวรรภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิจัย มสค.*, 10(1), 93–120.